

דברי תורה

מאת נ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שנאמרו בשבת קודש פרשת מטות מסעי תשפ"א לפ"ק

יוצא לאור ע"י מכון מעדני מלך וויען - גליון אלף רל"ח

בסעודה שלישית

בקעמפ מתיבתא נחלת יעקב וויען - לאק שעלדריק

(יהושע ד-ט), הוא חודש ניסן. ומלחמת סיחון היתה בחודש אלול (במדבר יט-לב), ויש אומרים בחודשי כסלו טבת (מנות הלוי אסתר ג-ז). ובני גד ובני ראובן השאירו בעבר הירדן עם רב, כי חלוצי הצבא היו שלשה וארבעים אלף מבני ראובן (במדבר כו-ז), ומבני גד ארבעים אלף (שם כו-ח), וחצי שבט מנשה עשרים וששה אלף (שם כו-ד), וביחד יותר ממאה אלף איש. ואם כן נשארו מאה אלף נשים בעבר הירדן, ועוד כמה מאות אלף ילדים וזקנים, ואי אפשר בזמן קצר כזה לבנות להם ערים בצורות, ועל כרחך יצטרכו להשאירם בערי פרוזות. אך במשך השבע שנים שכבשו, יתכן שיתאמצו לבנות לעצמם ערי מבצר, ואז הם מוכנים להוסיף להיות שם עוד שנים עד התנחל בני ישראל איש נחלתו.

עוד נראה דאיתא בגמרא (פסחים ח:) אמר רבי אלעזר שלוחי מצוה אינן ניזוקין לא בהליכתן ולא בחזירתן. כמאן כי האי תנא, דתניא, איסי בן יהודה אומר כלפי שאמרה תורה (שמות לד-כד) ולא יחמוד איש את ארצך [מתוך שאמרה תורה כך, אנו למדים שהבטיחו הכתוב שלא יוזק ממונו, וכל שכן גופו דאין דרכו לזוק, דאדם אית ליה מזלא ואינו מהיר להיות ניזק בגופו]. מלמד שתהא פרתך רועה באפר ואין חיה מזיקתה, תרנגולתך מנקרת

ויגשו אליו ויאמרו גדרות צאן נבנה למקננו פה וערים לטפנו, ואנחנו נחלץ חושים לפני בני ישראל עד אשר אם הביאונם אל מקומם, וישב טפנו בערי המבצר מפני יושבי הארץ, לא נשוב אל בתינו עד התנחל בני ישראל איש נחלתו (לב-טז) ובאור החיים הק' דקדק למה הוצרכו לכפול שנית 'וישב טפנו בערי המבצר' וגו'. ולמה מתחלה אמרו 'ערים' לטפנו ושוב אמרו 'ערי המבצר'. וגם שמתחלה אמרו שיחלצו חושים, 'עד אשר הביאונם אל מקומם', ושוב אמרו לא נשוב 'עד התנחל בני ישראל איש נחלתו'. וכתב שמתחלה התחייבו להיות שם רק שבע שנים של כיבוש, עד אשר הביאונם אל מקומם. ושוב הוסיפו שישאר שם גם על שבע שנים שחילקו, אבל זהו רק בתנאי כאשר ישבו טפם בערי המבצר לשמירה מפני יושבי הארץ, אבל אם לא יהיו בערי המבצר, לא יהיו בטוחים להתעכב כל כך ארבע עשרה שנה, אלא שבע שנים עד שיכבשו את הארץ ע"כ. ולכאורה צריך ביאור למה על שבע שנים יכולים הם להשאיר טפם ומקניהם גם בערי פרוזות, ורק על ההוספה של עוד שבע שנים הותנו תנאי שישבו בערי המבצר.

ונראה כי מלחמת סיחון ועוג היה סמוך לכניסתם לארץ ישראל, שעלו מן הירדן בעשור לחודש הראשון

והענין הוא, כי באמת בני גד ובני ראובן היו אנשים גדולים, ולא יתייחס אליהם שיבחרו בעבר הירדן בשביל טובת המקנה לבד, ומוכרח לומר שהיה להם בזה גם טעמים רוחניים. והוא, כי סידור הפרנסה בנקל באומנות נקיה, היא גם כן מעבודת ה', שיהא לבו וראשו פנוי לעבודת קונו בלי שום טירדה. ובהיות שהיה להם מקנה רב, והמקום היה מקום מקנה, לא יהיו טרודים בעבודת הארץ של שדה וכרם, ויהיה עתם בידם לתורה ועבודה כראוי.

שנית היה להם עוד ענין הגון בזה, והוא מה שאמר להם משה בברכותיו קודם מותו, וירא ראשית לו, כי שם חלקת מחוקק ספון (דברים לג-כא). וברש"י וירא ראשית לו, ראה ליטול לו חלק בארץ סיחון ועוג, שהיא ראשית כבוש הארץ. כי שם חלקת מחוקק, כי ידע אשר שם בנחלתו חלקת שדה קבורת מחוקק והוא משה. ספון, אותה חלקה ספונה וטמונה מכל בריה, שנאמר (לקמן לד-ו) ולא ידע איש את קבורתו ע"כ. והיינו כי היו כל כך דבוקים לרבם משה, שלא רצו להתפרד ממנו. וכמו שפירש הרה"ק רבי בונם מפרשיסחא זצ"ל ומקנה רב היה לבני ראובן ולבני גד עצום מאד (לב-א), ש'מקנה' הוא לשון קנין, וירב' הוא מלשון עשה לך רב, ואמר הכתוב שקנין עצום מאד היה להם ברבם, שהיו דבוקים מאד במשה רבינו, ולכן שאפו להשתקע בארץ שבה נשאר רבם ע"כ.

עוד ענין שלישית היה להם לנחול עבר הירדן, דידוע גודל מעלת הקבורה בארץ ישראל, כמאמרם (כתובות קיא). כל הקבור בארץ ישראל כאלו קבור תחת המזבח, כתיב הכא (שמות כ-כא) מזבח אדמה תעשה לי, וכתוב התם (דברים לב-מג) וכפר אדמתו עמו ע"ש. והנה משה רבינו השתוקק מאד ליכנס לארץ בחייו, והתפלל עליה תקט"ו תפלות, ולא נתקבל תפלתו, ומת ונקבר בעבר הירדן, והיה כואב לבני גד ולבני ראובן איך שרבם שוכב בארץ העמים, דמבואר ברמב"ן (כא-כא) דאם לא בקשוהו ממשה בני גד ובני ראובן עבר הירדן, לא היה מניח שם אדם אלא

באשפה ואין חולדה מוזיקתה. והלא דברים קל וחומר, ומה אלו שדרכן לזוק אינן ניוזקין, בני אדם שאין דרכן לזוק על אחת כמה וכמה. אין לי אלא בהליכה, בחזרה מנין, תלמוד לומר (דברים טז-יז) ופנית בבקר והלכת לאהליך, מלמד שתלך ותמצא אהלך בשלום ע"כ. ואם כן לעזוב בני ביתם לצורך כיבוש הארץ, שזהו מלחמת מצוה, והורשתם את כל יושבי הארץ מפניכם (לג-גב), אין להם לדאוג מפני יושבי הארץ, שיש על זה הבטחת הכתוב ולא יחמוד איש את ארצך, ובחזירתו ימצא אהלו בשלום, עד שגם הבעלי חיים יהיו שמורים מנוק. ועל שנים הללו אין הם צריכין ערי מבצר [ענין חתם סופר קנה]. אבל על השבע שחלקו שהם אינם חלק מכיבוש הארץ, אלא לעשות חסד עם אחיהם לסדר אותם עד שיקבל כל אחד נחלתו, על זה אין להם הבטחה מן השמים, ורק אם יהיו שמורים בדרך הטבע שישבו בערי המבצר, אז יוכלו להשאר שם גם על השבע שנים שחלקו הארץ.

*

והנה בני גד ובני ראובן נענשו על מה שבחרו נחלתם בעבר הירדן ולא בארץ ישראל, כדאיתא במדרש בפרשתנו (כב-ז) אתה מוצא בבני גד ובני ראובן שהיו עשירים והיה להם מקנה גדול וחבבו את ממונם, וישבו להם חוץ מארץ ישראל, לפיכך גלו תחלה מכל השבטים שנאמר (דברי הימים א ה-כו) ויגלם לראובני ולגדי ולחצי שבט המנשה. ומי גרם להם, על שהפרישו עצמם מן אחיהם בשביל קנינם, מנין ממה שכתוב בתורה ומקנה רב היה לבני ראובן וגו' ע"כ. ושוב אמרו (שם כב-ט) טעם אחר, אמר להם הקב"ה אתם חיבתם את מקניכם יותר מן הנפשות, שהן אומרות למשה גדרות צאן נבנה למקננו פה וערים לטפנו, חייכם אין בו ברכה, עליהם נאמר (משלי כ-כא) נחלה מבוהלת בראשונה ואחריתה לא תבורך ע"כ. ובבעל הטורים (לב-א) כתוב, ח' פעמים נזכרו בני גד ובני ראובן בפרשה זו וכו', אחריתה לא תבורך, שגלו ח' שנים קודם לשאר השבטים ע"כ. ונראה לומר כי שני הטעמים עולים יחד בקנה אחד, וטעם אחד משלים את השני.

בעבר הירדן, לנחול שם נחלתם. וזהו שאמר ומקנה רב היה לבני ראובן ולבני גד עצום מאד, שקנינם היה עצום ברבם, להתדבק במדותיו ותכונת נפשו, מדת הענוה ושפלות רוח, ועל כן רצו לקבל נחלתם בעבר הירדן. נוגם זה נרמז בהנגינה של מונח רביעי, שבתביעתם זו היה מונח ארבעה טעמים לטובה וכנ"ל].

*

ואף על פי כן האשים אותם הכתוב על זה, ודרשו עליהם נחלה מבוהלת בראשונה ואחריתה לא תבורך. והוא בהקדם מה שאמר הכתוב בחורבן הבית המקדש, מי האיש החכם ויבן את זאת וגו', על מה אבדה הארץ וגו', ויאמר ה' על עזבם את תורתו וגו' (ירמיה ט-יא). ופירשו חז"ל (גדרים פא.) לומר שאין מברכין בתורה תחלה ע"כ. ופירשו הכוונה, כי תלמידי חכמים ובני תורה, שכל מאויים בעולם הזה היא התורה הקדושה, כאשר הם מברכים את בניהם וחבריהם, עיקר הברכה וראשיתו היא הצלחה בתורה ועבודת ה', ושוב ממשיכין גם בברכות גשמיים, שלא יהיה להם עיכוב בעבודת קונם. לא כן מי שאדוק כל היום ברכישת הון, הוא מתחיל את ברכתו שישפיע לו ה' עשירות, ואחר כך ממשיך גם בברכות רוחניים. והדור ההוא לא ברכו בתורה 'תחלה', לא היה ראשית ברכתם בתורה, אלא בהון ועושר, כי זה היה עיקר כל מאויים להרבות הון ע"כ.

ובזה נראה לפרש ברכתו של יעקב אבינו קודם מותו, בך יברך ישראל לאמור, ישימך אלקים כאפרים וכמנשה, וישם את אפרים לפני מנשה (בראשית מח-ב). והוא כי אפרים היה רגיל לפני יעקב בתלמוד (רש"י שם מח-א), ומנשה היה רגיל לפני יוסף בעניני המלכות (רש"י שם מב-ג). ואמר יעקב ליוסף בך יברך ישראל לאמור, שכאשר בני ישראל יברכו זה את זה, אז יקדימו הברכה על התורה, 'ישימך אלקים כאפרים', ושוב יוסיפו גם 'וכמנשה', וישם את אפרים לפני מנשה, להזכיר מתחלה הברכה שיהיו כאפרים בתורה, ושוב כמנשה בעושר.

שתהיה לחרבה ע"כ. ולכן לטובת רבם משה ביקשו נחלתם שתהא בעבר הירדן, ובוזה תתקדש גם עבר הירדן, ויהא רבם מונח ושוכב במקום קדוש, שהרי מביאין משם ביכורים (ביכורים א-ז), ועומר ושתי הלחם (רש"י מנחות פג: ד"ה כל הארצות). ובהיות שהיה להם מקנה רב עצום מאוד, קנין ברבם משה, על כן ביקשו אותה לנחלה לטובת רבם, שלא יהא נקבר בארץ טמאה. נויש לרמז דהנגינה על ומקנה רב היא מונח רביעי, כי משה רבינו הוא הרביעי שבשבעה רועים, שמכוונים נגד השבע מדות, ועבור מנוחתו של משה שתהא במקום קדוש, על כן ביקשו שיונתן להם הארץ לאחוזתו].

עוד יש לומר טעם רביעי בקודש על מה שבחרו נחלתם בעבר הירדן, דהנה ידוע כי ארץ ישראל לא סובלת חוטאים, וכמו שהזהיר הכתוב (ויקרא יח-כח) ולא תקיא הארץ אתכם בטמאכם אותה כאשר קאה את הגוי אשר לפניכם. וברש"י משל לבן מלך שהאכילוהו דבר מאוס, שאין עומד במעיו אלא מקיא, כך ארץ ישראל אינה מקיימת עוברי עבירה ע"כ. ואינו דומה החוטא בפלטין של מלך להחוטא חוצה לה. ובני גד ובני ראובן ייראו לנפשם ליכנס לארץ מחמת גודל יראת חטאם, כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא (קהלת ז-כ), ויתכן שיכשלו שם בחטא. ומבואר ברמב"ן (בסוף פתיחתו לסדר דברים) שחשש משה שלא ירצו בני ישראל ליכנס לארץ בשביל טעם זה, ועל כן אמר להם, שלא יאמר אדם לא נוכל לרשת את הארץ, כי אין אדם שלא יחטא, ומיד תהיה מדת הדין מתוחה כנגדו ונאבד. ולכן הודיעם משה כי הקב"ה רחמן מלא רחמים, כי הסליחה והמחילה ממנו יתברך וכו' ע"ש.

אמנם בני גד ובני ראובן היו דבוקים מאד למשה רבם, ולמדו ממנו תכונת נפשו, אשר העיד עליו הכתוב (במדבר יב-ג) והאיש משה עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה, ונתעלו מאד במדת שפלות רוחם, עד שלא הרגישו בנפשם עוז שיעמדו בנסיון, להיות כל ימיהם בפלטין של מלך, ולא יכשלו בשום חטא ועון, על כן בחרו יותר לשבת

כראוי בשידוכין וכו'. וגם וויתרו על התעלות בניהם בתורה, אשר אין תורה כתורת ארץ ישראל (ב"ר טז-ד), ואוירא דארץ ישראל מחכים (בבא בתרא קנח:). ועוד כי בכניסתם לארץ נצטוו ישראל, לא תחיה כל נשמה, כי החרם תחרימם וגו', למען אשר לא ילמדו אתכם לעשות ככל תועבותם אשר עשו לאלהיהם, וחטאתם לה' אלקיכם (דברים כ-טז). אשר ציווי זו לא היתה בעבר הירדן, והיו דרים שם יחד עם עובדי עבודה זרה וכו', ובקל יוכלו בניהם ללמוד ממעשיהם, ועם כל זה בחרו לדור שם, הרי כי חסים היו על ממונם יותר מבניהם, בפועל ממש.

*

והנה מבואר ברמב"ן (לב-ג) דמתחלה לא באו לפניו שבת מנשה, אבל כאשר חלק הארץ לשני שבטים ראה שהיא ארץ גדולה יותר מן הראוי להם, ובקש מי שירצה להתנחל עמהם, והיו אנשים משבט מנשה שירצו בה וכו' ע"ש. ולכאורה מה איכפת ליה למשה שיהיה להם ארץ גדולה ממה שהם צריכין כעת. וצריך לומר שלא רצה שיהיה ליושבי עבר הירדן נחלה יותר גדולה מאחיהם שבארץ ישראל, ויהא חוטא נשכר, שתושבי חוץ לארץ יהיה להם יותר משאר אחיהם שקיבלו חלקם בארץ ישראל, על כן צירף להם חצי שבט מנשה. ויש לומר דלכך בחר משה את שבט מנשה, כי הם היו היחידים מכל השבטים שנתגדלו יהודים בודדים בין יושבי ארץ מצרים, ועמדו בנסיון שלא להמשך אחר יושבי הארץ, על כן יהיו הם לסמל ודוגמא לבני עבר הירדן שדרים ביחד עם גויי הארץ, שלא להיות נמשך אחריהם. ובזה היו עדיפים בני מנשה יותר גם מבני אפרים שהיה רגיל בתלמוד אצל יעקב אבינו.

והנה ירדה הכתוב לסוף דעתן של בני גר ובני ראובן, שהגם שהם נותנין טעמים רוחניים על מה שהם רוצים הנחלה בעבר הירדן, אין זה עיקר הטעם, אלא הטפל, אבל עיקר הטעם בתוך תוכם היא חלק הגשמי שהארץ הוא ארץ מקנה, ושאר הטעמים שאומרים הם רק טפלים. כי כן אנו למדים מהפליטת פה שלהם, שהקדימו גדרות צאן למקננו קודם שאמרו וערים לטפנו, הרי שחסים הם על ממונם יותר מבניהם, ומדיבור זה נתגלה תוכן מהותם, שעיקר תשוקתם לנחול עבר הירדן הוא עבור ממונם, שזהו אצלם העיקר, ושאר הטעמים הם טפלים, ולכן אחריתה לא תבורך.

ואם כן שני הטעמים של המדרש עולים בקנה אחד, שהטעם שהם גלו תחלה לשבטים, היתה בשביל שבחרו לישב חוץ מארץ ישראל בשביל ממונם. אך מי יאמר שממונם היתה הסיבה לזה, הלא היה להם כמה טעמים הגונים, בשביל טובת משה רבם ודביקותם בו, וגם בשביל יראת חטאם בארץ הקודש, על זה בא טעם השנית לגלות כי טעמים הללו היו רק טפלים, והעיקר אצלם היה חביבות ממונם, שהרי בדיבורם למשה הקדימו גם כן ממונם לטפם, וזה מורה באצבע שהיה ממונם אצלם עיקר וטפם טפל.

*

והנה לא רק בדיבור פיהם הקדימו מקניהם לטפם, אלא גם במעשה היו מוכנים להפקיר טובת גידול בניהם עבור ריוח ממונם. שהרי עבור נחלתם בעבר הירדן קיבלו על עצמם להיות נפרדים מביתם י"ד שנה, ולהשאיר את ילדיהם לבדם בבית בלי אב, בלי חינוך כראוי, ולא לטפל

הגליון הזה נתנדב על ידי

מוה"ר ר' יוסף לעווי הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהכנס בני לעול התורה והמצות	מוה"ר ר' עזריאל יודא וערצבערגער הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהולדת בתו למול טוב	מוה"ר ר' בערל דייטש הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהולדת בנו למול טוב	מוה"ר ר' יונתן בנימין פישער הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בנישואי בנו החתן מענדל ני"ו למז"ט	מוה"ר ר' משה יוסף הכהן האפפמאן הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו באירוסיו בתו למול טוב
---	---	---	---	--